

Halep Tahrir Defteri

Murat Şener*

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün 1993 yılında Anadolu defterleri ile başlattığı Tahrir Defterlerinin yayınlanması projesi, bugün Suriye sınırları içinde kalan Halep ve çevresine ait 1536 tarihli "Haleb Livası Mufassal Tahrir Defteri"nin 2010 yılında yayınlanmasıyla devam etmiştir.

İki cilt olarak basılan eserin I. cildi Dizin ve Transkripsiyon; II. Cildi de Tıpkıbasımdan oluşmaktadır. Eserin kapak resimleri oldukça dikkat çekicidir. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1534 yılında Irak'a yaptığı seferi minyatürlerle anlatan Matrakçı Nasuh'un Halep kalesini gösteren minyatürüne kapakta yer verilmesi, defterin hazırlanma tarihi ile aynı tarihe rastlaması bakımından güzel bir tesadüf olmuştur.

Dizin ve Transkripsiyondan oluşan I. Cildin baş tarafında Halep'in kısa bir tarihçesi, hemen arkasından da yayınlanan defterle ilgili bilgiler aktarılmıştır. Devamında Halep'e ait diğer tahrir defterleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Kitabı yayına hazırlayanların "Nüfus ve Demografik Yapı" kısmında Halep'te yaşayan cemaat ve topluluklara ait rakamsal bilgileri tablolar halinde göstermesi araştırmacıların çalışmalarını kolaylaştırıcı niteliktedir. Göçebe ve yerleşik halde bulunan Türkmen taifeleri nüfus yapısı açısından birinci sırada yer almakta, arkasından Ekrad ve Arap cemaatleri gelmektedir. Bütün bu cemaatlere bağlı alt grupların, yerleştikleri yerler ve boy isimleri, Halep ile ilgili 1518, 1526, 1536, 1550, 1570 ve 1584 tarihli muhtelif tahrir defterlerine de müracaat edilerek kayda geçirilmiş, derlenen bilgiler topluca tablolara ayrıntılı bir şekilde yansıtılmıştır.

Bu bilgilere göre 1536 tarihinde Halep Livası'nda 27 nahiye, 15 şehir ve kasaba, 1062 köy, 2342 mezraa mevcut olup, toplam 67.233 nefer nüfus vardır. Bu nüfusun 65.657'si Müslim, 7 neferi Yahudi olmak üzere 1.576'sı gayr-i müslim'dir. Bu da yaklaşık 300.000 civarında bir nüfusun bölgede yaşadığını göstermektedir.

* Arşiv Uzmanı, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi

1536 tarihli söz konusu tahrir defterine göre Halep şehir merkezinde 9961 nefer bulunmaktadır. Şehrin nüfusu yaklaşık 50 000 kişiden meydana gelmektedir. O dönemde Halep, Osmanlı Devleti'nin 1530 yılında en önemli kültür ve ticaret merkezleri konumunda olan Bursa (8128 nefer), Konya (1345 nefer) ve Edirne'den de (4413 nefer) daha kalabalık bir nüfusa sahiptir. 1530 yılında Şam şehri ise 10 423 nefer ile Halep'ten de büyüktür.

Halep'te yaşayan nüfus o tarihte 70 mahalleye dağılmış olup bunlardan 67'si Müslüman, 1'i gayr-i müslim, 2'sinde Müslüman-gayr-i müslim nüfus karışıktır. Bu defter kayıtlarında Yahudi mahallesi bulunmamaktadır. Yukarıda aktardığımız bilgilerden hareketle Halep şehri, Osmanlı İmparatorluğu'na dahil olduğu 1516 tarihinden itibaren İmparatorluğun yıkılışına kadar kültür, ticaret ve nüfus açısından önemini hep korumuştur.

Yayınlanan Halep ile ilgili defterin mufassal olması ve tamamının transkribe edilmesi, hem tarihçiler, hem de yer ve şahıs isimlerinden dolayı dilbilimciler için zengin araştırma alanları sunmaktadır.

Halep'in Ekonomik Durumu ve Gelir-Giderleri de müstakil bir tabloda gösterilmiş, yetiştirilen ürünler ve alınan vergiler hakkında bilgiler verilmiştir.

1550 yılından önce vakıf defteri olmadığı için Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nde bulunan 1550 tarihli ve 556 Numaralı Halep Tahrir defterinden de faydalanılarak cami ve medrese vakıfları da tablolar halinde gösterilmiştir. Ayrıca mescit, zaviye, bimaristan, türbe, hân-kah ve makamların da listeleri verilmiştir.

Eserde yer alan genel değerlendirme kısımlarından sonra "Dizin" kısmına geçilmiş; defterde geçen kişi ve cemaat adları, yer adları ve terimler, indeks halinde bu bölümde gösterilmiştir. Bu kısmın sonuna Halep'in renkli olarak hazırlanmış haritaları konmuştur. Birinci cildin 147-520 sayfaları arasında Halep Tahrir Defteri'nin transkripsiyonu, İkinci cildin tamamında ise söz konusu tahrir defterinin tıpkıbasımı bulunmaktadır.

